

роду стародавнім прообразом кримінального кодексу, що містить перелік злочинів і покарань за них. Старозавітні норми «практично в повному обсязі увійшли у систему сучасного кримінального права». До подібних норм можна віднести заборону вбивства (Втор., 5:17), спричинення тілесних ушкоджень (Вих., 21:24), викрадення людини (Вих., 20:16), зґвалтування (Втор., 22:25-27), крадіжки (Втор., 5:19), лжесвідчення (Втор., 19:18), хабарництва (Вих., 23:8), винесення завідомо неправосудного вироку (Лев., 19:15) та ін. У Кримінально-процесуальному кодексі України передбачено, що «правосуддя здійснюється на засадах рівності громадян перед законом і судом не залежно від походження, соціального і майнового стану... та інших обставин». Таке положення раніше знаходить своє закріплення й у Біблії: «Не зроби кривди в суді: не будеш потурати особі вбогого, і не будеш підлещуватися до особи вельможного, – за правдою суди ближнього свого!» (Левит. 19:15). Наступною формою релігійного впливу є підтримання або заперечення певних правових за змістом відносин. У притчах Ісуса Христа констатується (і не засуджується) наявність таких правових інститутів, як право власності, оренда, управління майном за довіреністю, купівля продаж, судові процедури тощо.

Релігійні догми здійснюють ідеологічний вплив на право. Наприклад, однією з основ християнського віровчення є закладений у Новому Завіті принцип ненависті до гріха й любові до грішника, виражений у словах нагірної проповіді Ісуса Христа: «Любіть ворогів ваших, благословляйте тих, хто вас проклинає, творіть благо тим, хто вас ненавидить, і моліться за тих, хто вас кривдить і гонить» (Матв., 5:44). Даний принцип зобов'язує не стільки карати грішника, скільки створити умови для його перевиховання, «повернення до Бога». Це зумовлює прагнення християнських країн (у більшості випадків реалізоване) скасувати смертну кару, орієнтованість їх правових систем, насамперед, на виховну і превентивну функції покарання та пов'язані з цим інститути умовно-дострокового звільнення, обставин, що пом'якшують вину й покарання.

Релігійний підтекст у змісті норм права простежується, також, у неприпустимості зворотної сили закону: «гріх не ставиться в провину, коли немає Закону» (Рим. 5:13); звертається увага, що треба використовувати лише чинне законодавство: «Я не пізнав гріха, як тільки через Закон», – «де ж немає Закону, немає й переступу» (Рим. 4:15). Ці приписи збереглись до сьогодні майже незмінними. Наприклад, у ст. 58 Конституції України, ст. 5 Кримінального кодексу України. Сутність цих норм полягає у тому, що «закон, який встановлює кару за діяння або посилює покарання, зворотної сили не має». Саме такі норми перевірені часом, вічні та вагомі для людини, найбільш глибоко сприяють реалізації їх прав.

Таким чином, релігійні норми, ідеї та принципи знайшли своє закріплення та відображення у нормативно-правових актах України, чим підтверджує вплив релігійних норм на право, визначаючи його релігійний матеріальний зміст та наявність релігійних витоків національної правової системи. Релігійні норми містять також важливі моральні цінності, що можуть бути використані у розробці концепції праворозуміння.

Список використаних джерел:

1. Міма І. В. Релігійні норми та їх місце в системі соціально-правового регулювання суспільних відносин : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / І. В. Міма – К., 2008. – 20 с.
2. Вовк Д. Співвідношення права і релігії у християнській правовій традиції: етап постсекуляризації // Вісник Академії правових наук України : збірник наукових праць / Президія Академії правових наук України. – Харків, 2010. – № 4 (63). – С. 58-67.

**Науковий співробітник відділу з охорони інтелектуальної власності
Національної бібліотеки України
ім. В. І. Вернадського
Іванова Майя Вікторівна**

АВТОРСЬКЕ ПРАВО В БІБЛІОТЕЧНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ В ЕПОХУ ІНФОРМАЦІЙНОГО СУСПІЛЬСТВА

Проблеми авторського права стосовно бібліотечної діяльності з особливою гостротою постають останнім часом у зв'язку з інтенсивним розвитком нових інформаційних технологій. Інформаційні технології виступають засобом зміни соціальної структури суспільства, створення цілісної індустрії інформації, що призводить до генерації нових знань. Українське суспільство, перетворюючись на інформаційне, знаходиться в стані формування майбутньої інформаційної інфраструктури в глобальному та національному масштабах. Удосконалюються системи генерації, зберігання та передачі даних, розробляються нові інформаційні сервіси в цифровому просторі. Ці процеси відбуваються в умовах, коли нормативно-правове регулювання не відповідає потребам суспільства. З одного боку, бібліотеки зобов'язані дотримуватися права авторів на твір, з іншого – забезпечити широке використання їх творів для освіти та наукової діяльності користувачів.

В інформаційному суспільстві акценти все більше переміщуються з виробництва у сферу інтелектуальної, творчої діяльності. Сучасне інформаційне суспільство передбачає створення, зберігання, поширення і передачу інформації, що стає найважливішою часткою економіки. Інтелектуальний продукт є однією з найважливіших складових економічного, наукового, виробничого потенціалу будь-якої держави.

Інформатизація суспільства передбачає правомірність використання інтелектуальних надбань людства. Забезпечення належної охорони прав інтелектуальної власності є однією з найважливіших умов успішного розвитку інформаційного суспільства. Необхідність захисту інтересів правовласників інтелектуальної власності прямо впливає з «Загальної декларації прав людини», яка була прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р. В ст. 27 передбачено, що кожна людина має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами; кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є.

З появою нових інформаційних технологій і створенням електронних бібліотек у користувачів виникла потреба в отриманні інформації в більш повному обсязі і в більш стислі строки, що спонукало бібліотеки розвивати нові технології бібліотечної справи. Сучасні цифрові технології змінюють саму природу авторського права. Бібліотекам доводиться стикатися із забезпеченням нормативно-правового обґрунтування організації та функціонування інформаційних ресурсів і послуг, регулюванням прав власників і користувачів електронних бібліотечно-інформаційних ресурсів. Передусім, коли інформація переважно зберігалась на паперових носіях і масово не відтворювалось за допомогою технічних засобів, не виникало питань порушення авторського права на джерело інформації. На сьогодні, в умовах розвитку інформаційного суспільства, система захисту авторського права застаріла і створює перешкоди користувачам бібліотек до отримання оперативної інформації.

Діяльність бібліотек безумовно повинна бути поєднана з дотриманням правових норм щодо охорони прав інтелектуальної власності. Проголошений Україною курс на інтеграцію до Європейського Союзу потребує забезпечення захисту прав на об'єкти авторських і суміжних прав на рівні, який існує в економічно розвинених країнах. Частина 3 ст. 15 Закону України «Про авторське право і суміжні права» вказує на те, що виключне майнове право автора (чи іншої особи, яка має авторське право) на дозвіл чи заборону використання твору іншими особами дає йому право дозволяти або забороняти: відтворення творів, під яким слід розуміти виготовлення одного або більше примірників твору, відеограми, фонограми в будь-якій матеріальній формі, а також їх запис для тимчасового чи постійного зберігання в електронній (у тому числі цифровій), оптичній або іншій формі, яку може зчитувати комп'ютер. Відтворення твору без дозволу автора є порушенням авторського права і (або) суміжних прав, що дає підстави для судового захисту. Законом України «Про авторське право і суміжні права» від 23.12.1993 р. № 3792-ХІІ передбачено захист авторського права, строк дії якого складає протягом усього життя автора і 70 років після його смерті, крім випадків, передбачених цією статтею, а на твір, вперше опублікований протягом

30 років після смерті автора, діє протягом 70 років від дати його правомірного опублікування.

Таким чином, відповідно до українського законодавства, бібліотеки не можуть зберігати в електронному виді твори, строк дії авторського права на які не закінчився, без дозволу їх авторів, що не відповідає вимогам сучасного суспільства. Але, закон України «Про авторське право і суміжні права» був прийнятий у 1993 р. (в редакції – 2001 р.). На час прийняття Закону, інтернет не набув ще такого поширення та, й бібліотеки зберігали традиційні форми своєї діяльності. Але, сьогодні, з розвитком інформаційного суспільства, передбачені цим Законом норми, які встановлюють способи захисту немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав, потребують удосконалення шляхом внесення відповідних змін, з урахуванням особливостей використання об'єктів авторського права і (або) суміжних прав, що пов'язана з діяльністю бібліотек на сучасному етапі.

З метою вирішення цього питання, є потреба внесення змін в українське законодавство, зокрема в Закон України «Про авторське право і суміжні права» і надати можливість зберігати бібліотекам документи, на які розповсюджується авторське право в електронному вигляді. Безумовно, крім законодавчих рішень в цьому аспекті, необхідно буде створити умови збереження вказаних документів та неуможливлення їх несанкціонованого копіювання.

В частині 1 ст. 9 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів закріплюється, що автори літературних і художніх творів користуються виключним правом дозволяти відтворення цих творів будь-яким чином і в будь-якій формі. Разом з тим, за законодавством країн Союзу зберігається право дозволяти відтворення таких творів у певних особливих випадках за умови, що таке відтворення не завдає шкоди нормальному використанню твору і не зачіпає будь-яким необґрунтованим способом законні інтереси автора. В Договорі Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятому Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 року (Україна приєдналася до Договору 20 вересня 2001 р.) проголошується, що в окремих особливих випадках, які не завдають шкоди нормальному використанню твору і невиправдано не обмежують законних інтересів автора Договірні Сторони можуть передбачити в своєму національному законодавстві обмеження або винятки стосовно прав, що надаються авторам літературних та художніх творів, зокрема щодо цифрового середовища (ст. 10).

Отже, відповідно до ст. 10 Договору обмеження та винятки можуть бути запроваджені за таких трьох умов: 1) якщо стосуються тільки окремих особливих випадків, 2) не завдають шкоди нормальному використанню твору 3) не зачіпають законні інтереси автора.

Таким чином, національне законодавство в області дотримання авторського права бібліотеками потребує відповідних змін. По-перше на рівні закону необхідно дозволити бібліотеками створювати та зберігати документи в цифровому виді та надавати можливість користуватись такими документами читачам в приміщеннях бібліотек. По-друге, на основі авторського договору між автором та бібліотекою (або за допомогою створених відповідних структур), передбачити онлайнвий доступ до ресурсів бібліотек з можливістю надання користувачу електронної копії запитуваного документа за плату. Електронна доставка документів може стати одною з привабливих послуг для користувачів і одним з основних видів діяльності сучасних бібліотек.

Список використаних джерел:

1. Електронні інформаційні ресурси бібліотек у піднесенні інтелектуального і духовного потенціалу українського суспільства / [О. С. Онищенко, Л. А. Дубровіна, В. М. Горовий та ін.] ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. : НБУВ, 2011. – 235 с.
2. Горовий В. М. Соціальні інформаційні комунікації, їх наповнення і ресурс : монографія / В. М. Горовий ; НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського. – К. [НБУВ], 2010. – 230 с.
3. Попик В. Формування національного науково-інформаційного простору: інтеграція й кооперація зусиль бібліотек, наукових установ та інформаційних центрів України / В. Попик // Бібліотечний вісник. - 2015. - № 3. - С. 3-11.